

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Бондаренко О.В.,

аспірант кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 342.4

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.4.4>ОНТОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ
ЯК СКЛАДНИКА КОНСТИТУЦІЙНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

За всього різноманіття можливих підходів до аналізу проблем модернізації, в тому числі в конституційно-правовому аспекті, важливо враховувати, що в основі змістових характеристик сучасного поняття конституційної модернізації України лежить вироблена в останні роки стратегія відновлення всіх сторін життя суспільства і держави відповідно до демократичних цінностей сучасного конституціоналізму, що поширюється насамперед на економіку і на цій основі – на соціальну сферу, а також на політичний складник нашої державності.

Очевидно, мабуть, єдино надійною в сучасних умовах політико-правовою платформою пошуку балансу між цими історичними процесами, що перманентно перебувають у колізійній єдності, виступає Конституція. Саме вона поєднує на нормативно-правовому рівні (як акт, що має вищу юридичну силу) ці засади: забезпечення соціальної та політичної стабільності, непорушність основ конституційного ладу України і одночасно – проголошення, починаючи з Преамбули Конституції, вищих цілей та ідеалів розвитку суспільства і держави. Окрім того, вона є головним нормативно-правовим джерелом саме тих «цінностей і інститутів демократії», на основі яких має бути здійснена всебічна модернізація держави [7]. І саме тому, окрім конституційного значення, очевидна глибинна конституційна природа сучасних процесів модернізації.

Теоретичною базою дослідження онтологічних аспектів конституційної реформи стали роботи таких вітчизняних учених, як: Н.В. Агафонов, М.О. Баймурагов, О.В. Батанов, Ю.О. Волошин, М.І. Козюбра, А.М. Колодій, А.Р. Крусян, А.Р. Мацюк, Н.М. Оніщенко, М.П. Орзіх, Н.М. Пархоменко, О.М. Пересада, В.Ф. Погорілко, А.О. Селіванов, О.В. Скрипнюк, В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика, В.Л. Федоренко, В.М. Шаповал, Ю.С. Шемшученко, О.І. Ющик та ін.

Виходячи з теми наукової статті, її метою є здійснення системного науково-теоретичного аналізу феноменології конституційної реформи як елемента конституційної модернізації та його співвідношення із суміжними категоріями. Виходячи із поставленої мети, визначено такі завдання: дати загальну понятійну характеристику терміносистеми «конституційна реформа» та її співвідношення з суміжними категоріями; дослідити доктринально-теоретичне

розуміння конституційної реформи як процесуального механізму; визначити поняття «конституційна модернізація» та його особливості.

Зауважимо, що варто відмежовувати поняття «конституційна модернізація» від поняття «конституційна реформа», які не є тотожними, але взаємопов'язані як у теоретичному, так і в практичному вимірах.

Якщо поняття конституційної реформи справедливо асоціюється з корінним оновленням тексту Конституції і (або) прийняттям нової Конституції, то конституційна модернізація – це перш за все процес соціально-політичної, економічної трансформації, оновлення всіх сторін і сфер функціонування суспільства і держави; він означає відповідно вироблення, в тому числі політико-правових, конституційних механізмів такого оновлення та розвитку, можливість (а нерідко і вельми доцільно, як це має місце в нинішніх умовах України) здійснення відповідних перетворень на базі чинної Конституції, орієнтуючись на максимальне використання її внутрішнього потенціалу.

У цьому плані конституційна модернізація орієнтує на глибокі перетворення в самій практиці конституційно-правового розвитку, якісне оновлення всіх сфер сучасного конституціоналізму.

«Мета конституційної модернізації, як справедливо відзначається в літературі, – усунення системних деформацій, представлених у реалізації основних конституційних принципів», що, своєю чергою, передбачає необхідність «змінити політику права в галузі здійснення найважливіших конституційних принципів, повноцінно реалізувати систему політичної конкуренції, поділу влади і незалежного правосуддя, домогтися усвідомлення суспільством важливості перетворень у цьому напрямі» [16]. Це процес постійного вдосконалення соціальних і правових відносин завдяки системній реалізації конституційних цінностей, норм і принципів.

Модернізація української державності є в цьому плані проблемою конституційною. При цьому конституційна природа модернізаційних процесів має двоєдине значення.

Це, з одного боку, внутрішнє, конституційно-перетворювальне значення, маючи на увазі, що найважливішою складовою частиною модернізації є оновлення самої системи сучасного конституціоналізму,

подолання деформацій усередині всіх основних компонентів системи конституціоналізму.

З іншого боку, конституційна природа модернізаційних процесів має зовнішнє, регулятивне значення для розвитку соціально-політичних, економічних модернізаційних процесів.

Йдеться про необхідність наповнення надійними конституційними орієнтирами – у вигляді закладених безпосередньо в Основному Законі, а також таких, що отримали обґрунтування в рішеннях Конституційного Суду, конституційних цінностей і принципів – усіх напрямів і сфер модернізаційних процесів. У цьому плані сама по собі модернізація як динамічний процес глибинних перетворень соціально-економічного, державного, громадського життя потребує конституціоналізації, її здійснення на основі і відповідно до цінностей сучасного конституціоналізму [4].

Під час вироблення напрямів, методології та організаційно-правового інструментарію розвитку української державності важливо враховувати, що державно-модернізаційні процеси мають у своїй основі конституційно-правовий зміст, належать до сфери конституційної проблематики, а тому мають бути реалізовані в згоді з вимогами Конституції, в їх адекватній інтерпретації КСУ, оскільки мають відбуватися відповідно до принципів та цінностей українського конституціоналізму.

Окрім того, зауважимо, що у разі практичного використання терміна «конституційна реформа» його часто вживають у значенні, синонімічному терміну «конституційний процес» [2; 11; 15]. Ототожнення термінів «конституційний процес» і «конституційна реформа» стало звичним для засобів масової інформації, політичних діячів, пересічних громадян.

Однак з наукової точки зору таке ототожнення викликає заперечення. У науковій енциклопедичній літературі під терміном «процес» (від лат. *processus* – просування) розуміють: 1) послідовну зміну явищ, станів у розвитку чого-небудь; 2) сукупність послідовних дій для досягнення якого-небудь результату; 3) порядок розгляду справ у суді [14].

Термін «реформа» (від лат. *reformo* – перетворюю) також має кілька значень: 1) перетворення, зміна, перебудова будь-якої сторони суспільного життя (порядків, інститутів, установ); 2) формально – нововведення будь-якого змісту, однак реформами зазвичай називають більш-менш прогресивне перетворення [3]; 3) зміни в устрої чого-небудь, які зроблені з метою покращення, перетворення; 4) перетворення в якій-небудь галузі державного, економічного й політичного життя, що не стосується основ наявного соціального ладу; 5) перетворення, зміна, перебудова якої-небудь сфери суспільного чи державного життя, що здійснюється державою. Реформи притаманна поступовість змін, в її програмі акцент робиться на доведеність до кінця намічених перетворень, комплексність запланованих змін. Велике значення має підтримка реформи суспільством, наявність згоди щодо її необхідності [13].

За визначенням П.П. Шляхтуна, «конституційна реформа – заміна конституції або зміна її основних положень, вони стосуються засад організації економічного, соціального, політичного і духовного життя суспільства, способу організації державної влади (форми державного правління), способу територіальної організації держави (форми державного устрою), основ взаємин держави та особи. Різновидом конституційної реформи є прийняття нової редакції конституції за збереження її попередньої дати. Часткові, незначні зміни (вилучення або доповнення) тексту конституції, що не зачіпають її основних положень, як правило, не вважаються конституційною реформою» [18].

Традиційно конституційно-правова реформа визначається як процес прийняття Конституції України або як процес підготовки і внесення змін до Основного Закону держави. Конституційно-правова реформа за своїми цілями і змістом є більш широко-масштабною, ніж процедура оновлення тексту конституції загалом або окремих її положень.

У зв'язку із цим варто погодитись з А.Р. Крусян, що конституційно-правова реформа є одним з масштабних перетворень суспільства та держави, метою якої є створення громадянського суспільства, демократичної, правової та соціальної держави. Саме конституційно-правова реформа являє собою етапні зміни конституційного законодавства [9].

А.О. Селіванов вважає, що у конституційному процесі важливо досягти внутрішньої узгодженості конституційного тексту, яка забезпечується за рахунок законодавчої техніки і національних правових традицій, а проведення конституційної реформи має забезпечити матеріальну єдність норм Конституції України, що можливо тоді, коли концептуально окреслюється мета і завдання внесених змін до Конституції, а доктринальна позиція, викладена у формі теоретичних основ, надає повне уявлення про втілення конституційних моделей у реальну дійсність, тобто за умови конституційного прогнозування соціальних процесів, які мають відбутися в результаті конституційної реформи. Що стосується завдання конституційної реформи, то вона має відтворити юридично бажані для суспільства зміни у соціально-політичній системі. Тобто вводяться в текст, структуру Конституції нові норми-принципи, норми-регулятори, а отже, замінюються ті, які втратили своє значення [12].

А.М. Медушевський називає процес зміни до конституції з метою узгодження її норм з соціальною реальністю, що змінилася, конституційною модернізацією. При цьому він зазначає, що модернізація суспільства може здійснюватися в правовому та неправовому варіантах. Правова (конституційна) модернізація може здійснюватися двома шляхами: 1) шляхом конституційної революції (перевороту); 2) шляхом конституційної реформи, яка, своєю чергою, може здійснюватися у вигляді конституційної ревізії, що полягає у внесенні поправок до тексту конституції, а також шляхом прийняття нового конституційного законодавства з метою розвитку та конкретизації положень Основного Закону, різних напрямів тлумачень конституції [10].

На думку професора А.Р. Крусян, конституційна реформа впливає на суттєві перетворення суспільства і держави, перетворення мають багатоаспектний та складний характер, на відміну від модернізації, яка не впливає на зміст конституційного ладу держави та суспільства, не передбачає його кардинальних змін, спрямована на удосконалення перш за все конституційного законодавства, оновлення Конституції з метою еволюційного розвитку держави та суспільства [9]. «Конституційна реформа – це політико-правовий процес поетапного перетворення конституційного законодавства (зі зміною тексту Конституції), розвитку конституційних правовідносин та конституційної правосвідомості, створення системи забезпечення (охорони) конституційного правопорядку з метою формування сучасного українського конституціоналізму» [8].

Як вказує А.М. Колодій, сучасна конституційна реформа в Україні – це особлива управлінська програма дій, що їх приймає народ, верховна державна влада, які змушені в умовах побудови громадянського суспільства та правової держави, які постійно й об'єктивно змінюються, відновлювати їх єдність, і тим самим забезпечувати нову якість, разом з тим утверджуючи новий режим законності, який і виступає як ціль перетворень, що здійснюються народом чи владою. А до традиційних парламентської, адміністративної, судово-правової та муніципальної реформи, які є відносно окремими напрямками конституційної, необхідно додати реформування (або започаткування) громадянського суспільства і, напевно, визнати цей напрям пріоритетним» [6].

І.О. Алабастрова вважає, що конституційна реформа – це зміна тексту конституції. Вона розрізняє повну конституційну реформу, під якою розуміє введення в дію нової конституції та одночасно припинення дії попередньої, і часткову конституційну реформу, що передбачає зміну окремих положень Основного Закону, тобто внесення змін до його тексту [1].

Власну думку щодо конституційної реформи висловлює і С.В. Ківалов. Він, зокрема, пише, що конституційна реформа за своєю природою є шляхом еволюційних перетворень, які передбачають конституційну новелізацію та модернізацію, тобто пристосовування конституційних постулатів до орієнтирів суспільства, що, на відміну від стратегічних пріоритетів, можуть стрімко змінюватися. Але ця новелізація не завжди потребує нового тексту Конституції (нової її редакції). Більш безпечним для процесів конституціоналізації державного та суспільного життя, стабільності правопорядку є часткові зміни конституційних приписів або «мовчазне перетворення» конституції без змін її тексту. Останній варіант новелізації потребує, щоправда, багаторічної практики ретельного виконання Основного Закону та появи конституційних традицій [5].

Узагальнюючи розглянуті позиції, можна дійти висновку, що більшість авторів пов'язують «конституційну реформу» із внесенням змін до конституції. Разом із тим із внесенням змін до конституції пов'язується також конституційний процес. На наш погляд, аби не було термінологічної плутанини, необхідно визначити суть так званої конституційної реформи через поняття правової реформи.

Ми виходимо з того, що правова реформа виступає як зміна державним апаратом законодавчих, адміністративних і правоохоронних державних інститутів, умов і порядку їх функціонування.

Це особливе управлінське рішення, що його приймає верховна державна влада (правляча еліта), яка змушена об'єктивно змінюваними умовами функціонування державного апарату відновлювати єдність цього апарату (державної влади), оскільки є заінтересованою у свідомій зміні вказаного функціонування; рішення, реалізація якого у реорганізуючій діяльності державного апарату має результатом утвердження нового режиму законності, що виступає як ціль здійснюваних такою владою перетворень.

З цього визначення випливає, що правова реформа – це завжди особливе управлінське рішення верховної державної влади, передумовою якого є об'єктивна зміна умов функціонування державного апарату.

З такої точки зору так звана «конституційна реформа» може означати зміни Конституції, якими супроводжується здійснення політичної, правової та інших реформ. Конституційна реформа має визначатися через родові поняття «реформа», а законодавчий процес, до якого належить і конституційний процес, лише супроводжує здійснення політичної, правової та інших реформ, однак реформа не зводиться до внесення самих тільки змін до законодавства, а крім того, реформи можуть здійснюватися і без внесення змін у конституцію.

Отже, поняття конституційного процесу і реформи є самостійними поняттями. Тому зміни, які вносяться до Конституції, не можна розглядати як її «реформу». Конституційний процес, як вид законодавчого процесу, може супроводжувати здійснення правової реформи, але реформа здійснюється не тільки через законодавчий процес, вона передбачає створення відповідних структур, фінансування, інформаційне, організаційне, матеріально-технічне, кадрове забезпечення тощо. Наприклад, судова реформа передбачає внесення змін до Конституції та/або чинного законодавства, створення передбачених законом структур, підготовку та підбір кадрів, здійснення відповідного фінансування тощо.

Проведення конституційної реформи в Україні є найважливішою політико-правовою проблемою на сучасному етапі. Без її здійснення неможливо провести інші важливі реформи (комплексну судово-правову, адміністративну, податкову та ін.).

Неможливо реалізувати програму політичної (демократичної) модернізації держави. Значне затягування з проведенням конституційної реформи робить негативний вплив не тільки на процес соціально-політичного розвитку країни, а й на перспективи економічної модернізації, а також на ефективність боротьби з корупцією.

Аналіз державно-правових відносин у застосуванні Конституції України, інших нормативно-

правових актів, безумовно, дає підставу для висновку, що є цілий комплекс досить складних державно-правових наукових проблем, які вимагають свого вирішення, серед них: загальні проблеми становлення і розвитку конституціоналізму; подальша розробка теорії конституції; шляхи підвищення ефективності дії конституційно-правових норм і інститутів; тлумачення Конституції; механізм прямої дії конституційно-правових приписів; сучасне тлумачення конституційних норм.

До другого блоку актуальних проблем науки конституційного права України слід, на наш погляд, віднести проблеми механізму забезпечення основних прав і свобод громадян країни, гарантії їх реалізації.

Не буде перебільшенням теза про те, що конституційне обґрунтування процесів модернізації української державності має складний, багатоплановий і багаторівневий характер. Воно визначається, по-перше, вже самими цілями і завданнями державно-модернізаційних процесів, спрямованих на формування ефективної, гнучкої з точки зору потреб держави і суспільства політичної системи, сучасної, що спирається на широке застосування інноваційних методів у економіці та якісної системи соціального обслуговування населення, здатної оперативно і в повному обсязі задовольняти основні життєві потреби громадян, тобто, зрештою, на забезпечення гідного життя і вільного розвитку всіх і кожного членів суспільства.

По-друге, конституційний характер модернізації впливає з об'єктивної широти її охоплення, в яку входять всі основні сфери життєдіяльності особистості, суспільства і держави, включаючи виробничо-трудова відносини, охорону здоров'я, освіту, науку, культуру, які одночасно потрапляють (безпосередньо або в кінцевому рахунку) і в сферу конституційно-правового впливу.

По-третє, конституційний зміст модернізації зумовлений характером і глибиною проведених перетворень, які не тільки безпосередньо пов'язані з формуванням адекватної потребам сучасного історичного етапу розвитку України політико-правової та соціально-економічної програми реалізації основ конституційного ладу, а й припускають вироблення принципово нових правових моделей організації політичних, соціальних, економічних та інших суспільних відносин, які дали би змогу якомога повніше розкрити внутрішній потенціал кожної конкретної особистості і суспільства загалом.

По-четверте, для конституційного обґрунтування модернізації має значення і те, що засоби її реалізації можуть і мають бути правовими, а значить – конституційними. У такому разі йдеться не тільки про дотримання під час вироблення тих чи інших модернізаційних рішень принципів верховенства і прямої дії Конституції як Основного Закону держави і суспільства (*це природним чином передбачається*), але і про те, що Конституція і система конституціоналізму загалом мають серйозний внутрішній потенціал для пошуку найбільш оптимальних юридичних методів і засобів досягнення перетворю-

вальних цілей, подолання соціальних конфліктів, колізій, протиріч.

У цьому плані конституційна модернізація має не стільки просторові (кількісні), скільки якісні характеристики юридизації суспільних відносин, особливо юридизації свободи, влади, власності як основоположних компонентів сучасних соціально-політичних та економічних систем, що становлять фундаментальну основу предмета конституційно-правового регулювання. Саме в цьому конституційному трикутнику (*«влада–свобода–власність»*) виявляються найбільш значущі соціальні, економічні, політичні витоки конституційного розвитку суспільства і держави. Відповідно, Конституція як Основний Закон має для з'ясування і розгортання конституційної модернізації в країні основне значення.

Під час формування ефективної доктрини та ідеології конституційної модернізації, розробки концептуальних основ її практичного здійснення слід враховувати не тільки внутрішні, а й зовнішні умови, в яких існують суспільство і держава, розвивається національна система законодавства.

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що конституційна реформа являє собою зумовлене потребами життєдіяльності суспільства політико-правове явище, пов'язане зі змінами Основного Закону, що проводяться на основі принципових, ціннісних засад конституційного ладу в межах параметрів конституційного процесу та спрямовані на удосконалення державної організації суспільства і підпорядковані меті його розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алебастрова И.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Москва : Юриспруденция, 2000. 304 с. С. 22.
2. Артеменко В. Конституційний процес в умовах політичного дефолту українського політикуму. URL: http://www.csi.org.ua/?&lim_beg=10&id=312.
3. Большой юридический энциклопедический словарь / авт. Барихин А.Б. Москва : Книжный мир, 2003. 720 с. С. 547.
4. Бондарь Н.С. Конституционная модернизация российской государственности: в свете практики конституционного правосудия. Серия «Библиотечка судебного конституционализма». Вып. 5. Москва : Юнити-Дана, 2014. 198 с. С. 28.
5. Ківалов С.В. Межі та процедура конституційних перетворень в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 2(7). С. 43–47. С. 43.
6. Колодій А.М. Конституційна реформа в Україні: поняття, етапи та головні напрямки: Доповідь. НАПрН України, Київський регіональний центр. Київ, 2010. 28 с. С. 5.
7. *Конституційна реформа в Україні в сфері місцевого самоврядування: уроки від країн Вишеградської четвірки* : тези доп. та наук. повід. сучасн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21–22 жовт. 2016 р.). Харків : Право, 2016. 270 с. С. 47.
8. Конституційні перетворення в Україні : доктринально-правові основи та практика / А.Р. Крусян. *Право України : Офіційне видання*. 2012. № 8. С. 122–131. С. 127.

9. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 560 с. С. 209.

10. Медушевский А.Н. Размышления о современном российском конституционализме. Москва : Российская энциклопедия, 2007. 176 с. С.45.

11. Пушкина Е.В. Конституционный процесс в Украине: проблемы и суждения. «Сучасні наукові дослідження – 2006» : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 20–28 лютого, 2006 р.). Т. 4 «Право». Дніпропетровськ, 2006. С. 76–78.

12. Селиванов А. Выборче право в контексті конституційної реформи. *Вибори та демократія*. 2009. № 2(20). С. 5–9. С. 5.

13. Тихомирова Л.В. Юридическая энциклопедия / Л.В. Тихомирова, М.Ю. Тихомиров / под. ред.

М.Ю. Тихомирова. 5-е изд. доп. и перераб. Москва : Изд. Тихомирова М.Ю., 2006. 972 с. С. 757.

14. Толково-энциклопедический словарь. / гл. ред. Снарская С.М. Санкт-Петербург : «Норинт», 2006. 2144 с. С. 1452.

15. Фрицький О.Ф. Конституційне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 535 с. С. 85.

16. Чернопищук Я.В. Конституціоналізація європейської інтеграції: етимологія змісту. *Держава і право* : зб. наук. праць. *Юридичні і політичні науки*. Вип. 49. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2010. С. 174–179. С. 176.

17. Шемшученко Ю. Проблеми наукового забезпечення сучасного конституційного процесу в Україні. *Право України*. 2012. № 8. С. 28–34. С. 30.

18. Шляхтун П.П. Конституційне право: словник термінів. Київ : Либідь, 2005. 568 с. С. 200.

Бондаренко О.В. ОНТОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ ЯК СКЛАДНИКА КОНСТИТУЦІЙНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Нагепер українські політичні реалії вимагають чіткого осмислення сутності, змісту, причин конституційної реформи як складової частини конституційної модернізації, оригінальних і креативних підходів до вирішення політичної та економічної кризи в країні. З огляду на вищезазначене, конституційна реформа нині є як ніколи актуальною для всього українського народу.

Поняття конституційної реформи справедливо асоціюється з корінним оновленням тексту Конституції і (або) прийняттям нової Конституції, а конституційна модернізація – це перш за все процес соціально-політичної, економічної трансформації, оновлення всіх сторін і сфер функціонування суспільства і держави; він означає відповідно вироблення, в тому числі політико-правових, конституційних механізмів такого оновлення та розвитку, можливість (а нерідко і вельми доцільно, як це має місце в нинішніх умовах України) здійснення відповідних перетворень на базі чинної Конституції, орієнтуючись на максимальне використання її внутрішнього потенціалу. У статті проаналізовані підходи різних учених конституціоналістів до визначення терміна «конституційна реформа» та проведено їх компаративне дослідження. Зроблений висновок, що конституційна реформа являє собою зумовлене потребами життєдіяльності суспільства політико-правове явище, пов'язане зі змінами Основного Закону, що проводяться на основі принципів, ціннісних засад конституційного ладу в межах параметрів конституційного процесу та спрямовані на удосконалення державної організації суспільства і підпорядковані меті його розвитку.

Ключові слова: конституційна реформа, конституційна модернізація, Конституція України, цілі модернізації, зміст модернізації.

Bondarenko O.V. ONTOLOGICAL UNDERSTANDING OF CONSTITUTIONAL REFORM AS A COMPONENT OF CONSTITUTIONAL MODERNIZATION OF UKRAINE

The article is devoted to the fact that the Ukrainian political realities require a clear understanding of the essence, content, causes of constitutional reform as part of constitutional modernization, original and creative approaches to solving the political and economic crisis in the country. In view of the above, constitutional reform is as relevant as ever to the entire Ukrainian people.

The concept of constitutional reform is rightly associated with a radical updating of the text of the Constitution and (or) adoption of a new Constitution, and constitutional modernization is, above all, a process of socio-political, economic transformation, updating of all parties and spheres of functioning of society and the state; it means, respectively, the elaboration, including the political and legal, constitutional mechanisms of such renewal and development, the opportunity (and often quite expedient, as is the case in the current conditions of Ukraine) to make the relevant changes on the basis of the current Constitution, focusing on the maximum use of its internal potential. The article analyzes the approaches of various constitutionalist scholars to the definition of the term “constitutional reform” and compares them comparatively. It is concluded that constitutional reform is a political and legal phenomenon, conditioned by the needs of the life of society, connected with changes of the Basic Law, conducted on the basis of principles, values of the constitutional order within the parameters of the constitutional process and aimed at improving the state organization and society its development.

In shaping the effective doctrine and ideology of constitutional reform, the development of conceptual bases for its practical implementation should take into account not only the internal but also the external conditions in which society and the state exist, and the national system of legislation is developing.

Key words: constitutional reform, constitutional modernization, Constitution of Ukraine, goals of modernization, content of modernization.